Regelmatig krijg ik de vraag of mijn achtergrond en de geschiedenis van mijn geboorteland Bosnië-Herzegovina, mijn werk beïnvloedt. Deze vraag fascineert me omdat ik het antwoord eigenlijk niet weet. Is dit wel in mijn werk aanwezig? Ik besloot deze vraagstelling te onderzoeken. Voor mijn onderzoek spendeerde ik afgelopen augustus één maand bij KAMEN artist-residency in Orah, Bosnië-Herzegovina. Tijdens mijn residentie periode heb ik gesproken met allerlei mensen over Bosnië-Herzegovina; over de gebruiken, de geschiedenis, de oorlogsperiode, het heden met betrekking tot de oorlog, de verschillen tussen de groeperingen en hun religies - iets wat sterk verbonden is met hun identiteit - en de toekomst. Ik heb fragmenten uit boeken, interviews en nieuws artikelen gelezen, die belangrijk waren voor mijn onderzoek en mijn gedachten met betrekking tot deze gesprekken en teksten opgeschreven. Ik heb verschillende plekken bezocht; plekken die opgeknapt zijn en langzaamaan profijt beginnen te hebben van het toerisme, maar ook plekken die sinds de oorlog nauwelijks zijn veranderd. Ook ben ik op plekken geweest in de natuur, zoals grotten, waar ik normaal niet zo snel zou komen.

De grote verschillen en tegenstellingen in mijn geboorteland, zowel binnen gebieden als groeperingen, brengen bij mij wat teweeg. Het doet me verdriet om de spanningen tussen de groeperingen op te merken, het is verlammend voor Bosnië-Herzegovina. Vaak zijn deze tegenstellingen ook terug te zien in de architectuur. Zo zie je geregeld gloednieuwe luxe gebouwen tussen vervallen panden staan. Dit is ontstaan na de oorlog doordat de ene groepering wel terug kon keren naar een bepaald gebied en de andere groepering niet terug durfde te keren. Zo blijven deze vervallen panden tot de dag van vandaag staan. En hoewel dit ook pijnlijk is om te zien, is dit voor mij esthetisch gezien een interessant en inspirerend aangezicht omdat de verscheidene stadia van constructie zichtbaar zijn. Het is rauw, woest en kwetsbaar; het geeft veel bloot.

Ik heb dan ook veel foto's gemaakt van de architectuur. Zo wekten de grijze stenen muren mijn interesse. Vele van deze constructies zijn te vinden in kleinere dorpjes. Ze zijn opgebouwd uit 'droog' gestapelde stenen; een speciale bouwtechniek van stabiel stapelen zonder het gebruik van mortel of cement. Gefascineerd door deze bouwwerken, wil ik deze manier van stapelen onderzoeken om vervolgens dit ambacht uit te proberen met industriële materialen.

De zichtbare stoffelijkheid en de energie die nog voelbaar is in een gebouw waar verval heeft plaatsgevonden is fascinerend. Een pand dat door verwaarlozing helemaal doormidden scheurt en omvalt, transformeert zich daarmee tot een hedendaags sculptuur. Het deed me denken aan sculpturen van Phyllida Barlow of Franz West.

Of een huis wat ooit stabiel genoeg was, dat nu vanwege verwaarlozing is ingestort. Te zien is dat dit lang geleden is gebeurd omdat nu andere levensvormen deze plek bewonen; de bomen en struiken. Het verstrijken van de tijd is hier zichtbaar en voelbaar, een mooie samensmelting van verval en groei in één. Het grijze gebied tussen deze twee gebeurtenissen pakt me in en maakt van dit tafereel wederom een mooie inspiratie om te verwerken in nieuw werk.

Mijn verblijf in Bosnië vloog voorbij en heeft gezorgd voor verscheidene gedachtes en gemixte gevoelens. Interessant is dat wat er bij mij intern gebeurt ook een weerspiegeling is van complexe geschiedenis van mijn geboorteland. Kijk naar de verschillende groeperingen die samen proberen te leven. Wat grotendeels goed gaat maar soms ook niet. Er is veel hartelijkheid en gastvrijheid in Bosnië-Herzegovina; meer dan ik in het dagelijks leven gewend ben. Tegelijkertijd is er veel frustratie jegens de overheid en elkaar, oftewel 'de ander'. Zo word ik tijdens het reizen met open armen ontvangen in het huis van een vreemde als ik onverwachts op bezoek kom. Er wordt zonder enige moeite koffie en lunch verzorgd. Tussendoor wordt wel even gecheckt wat mijn achtergrond en religie is, op een manier dat ik aanvoel dat er goede en slechte antwoorden gegeven kunnen worden. Oftewel: mijn achtergrond en/of religie kan de verkeerde zijn. Het ene moment zijn we allen één, maar dit kan zeer snel veranderen in 'wij en zij'. De check duurt enkele minuten en daarna is de sfeer weer warm en hartelijk. Deze tegenstellingen in één setting zijn fascinerend.

Naast architectuur en cultuur heb ik mij ook op de natuur van Bosnië-Herzegovina gericht. Zo heb ik een aantal uitstappen gemaakt met een Britse wetenschapper die al negentien jaar zijn zomers doorbrengt in Bosnië-Herzegovina om zich in te zetten voor bedreigde ondergrondse diersoorten. Hij en zijn team onderzoeken en proberen deze diersoorten te redden van uitsterving, met als voornaamste focus de salamander Proteus anguinus, oftewel de olm. Hij heeft me meegenomen naar goed verstopte plekken in de natuur. Door zijn kennis over de geschiedenis van voormalig Joegoslavië ben ik ook veel te weten gekomen over het Oostenrijks-Hongaarse Rijk en haar invloed op onder andere de infrastructuur in Bosnië-Herzegovina. En over de Ottomanen en hun invloed op de religie.

Deze toegewijde wetenschapper en zijn team doen alles op vrijwillige basis. Hoewel hij erkent zijn tijd liever door te brengen in Bosnië-Herzegovina is hij inmiddels gefrustreerd door bepaalde groeperingen binnen de Bosnische samenleving en hun mentaliteit en omgang met het land, de geschiedenis en natuur. Hoewel dit pijnlijk is om waar te nemen, is het ook een interessante tegenstelling; hoe een buitenstaander zich bijna ontpopt als een 'ware' Bosniër door de zogenaamde culturele gebruiken over te nemen. Dit lijkt bijna onoverkomelijk te zijn als je eenmaal langere tijd in Bosnië-Herzegovina vertoeft.

Wat ik heb opgemerkt is dat een verhaal over Bosnië-Herzegovina nauwelijks verteld kan worden zonder dat het gevuld is met tegenstellingen. 'We hebben weinig maar we zijn gelukkig met wat we hebben', 'We zijn in hetzelfde land geboren maar jij bent toch anders dan ik', 'Het is een prachtig land maar er wordt totaal geen rekening gehouden met behoud voor de natuur', 'Er is veel mis hier maar ik zou nergens anders willen wonen'. Ook ik ben met deze tegenstellingen opgegroeid. Wie weet heeft dit al invloed op mijn werk.

Afgelopen maand heeft me doen inzien dat ik mijn onderzoek wil verbreden. Is mijn vooropgestelde hoofdstelling wel interessant om op te focussen? Iedere kunstenaar wordt immers beïnvloed door zijn of haar achtergrond. Daarnaast heeft mijn verblijf andere, meer boeiende, vragen opgeleverd. Vragen die opkomen met het stellen van de hoofdvraag. Is het bijvoorbeeld niet interessanter om er achter te komen waarom die vraag zo vaak gesteld wordt? Wat beweegt een toeschouwer om deze vraag te stellen? Er viel me namelijk iets op: tijdens mijn residentie periode heb ik interviews gelezen met mensen met een migratieachtergrond die in Nederland wonen – waaronder kunstenaars. Dit zijn mensen met een andere culturele achtergrond dan ik, maar ik voel verwantschap in hun stellingen: 'Soms, als het alleen maar gaat over mijn biografische achtergrond, krijg ik het idee dat je werk wordt gereduceerd tot iets wat je zelf dacht te zijn ontgroeid.' De stelling die me het meest greep: 'Wanneer hoor je er eindelijk bij? Ik voel me net niet. En daarom wil ik verbinden.' Ondanks onze culturele verschillen, hebben wij een soortgelijk verhaal. Er bestaat als het ware een derde cultuur van mensen, een zogenaamde tussencultuur, die overal nét niet bij horen en juist daarom willen verbinden.
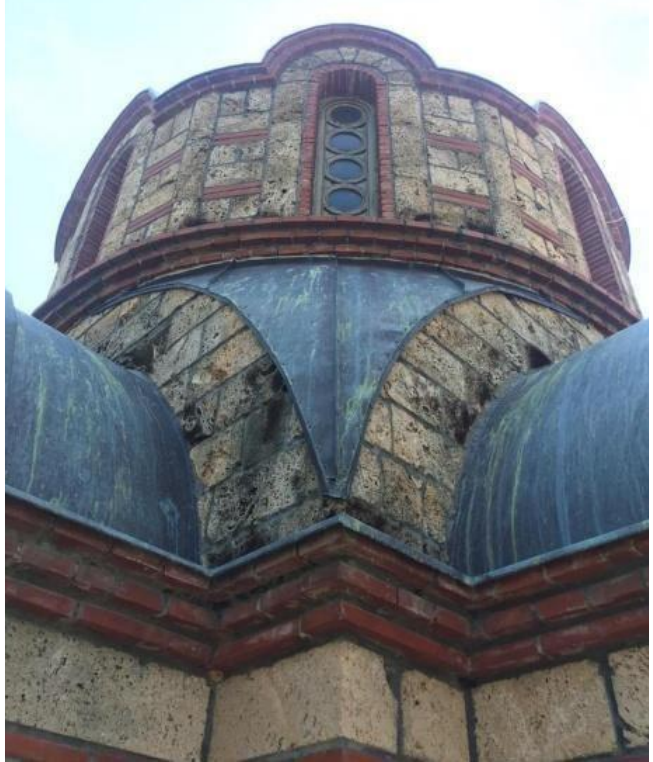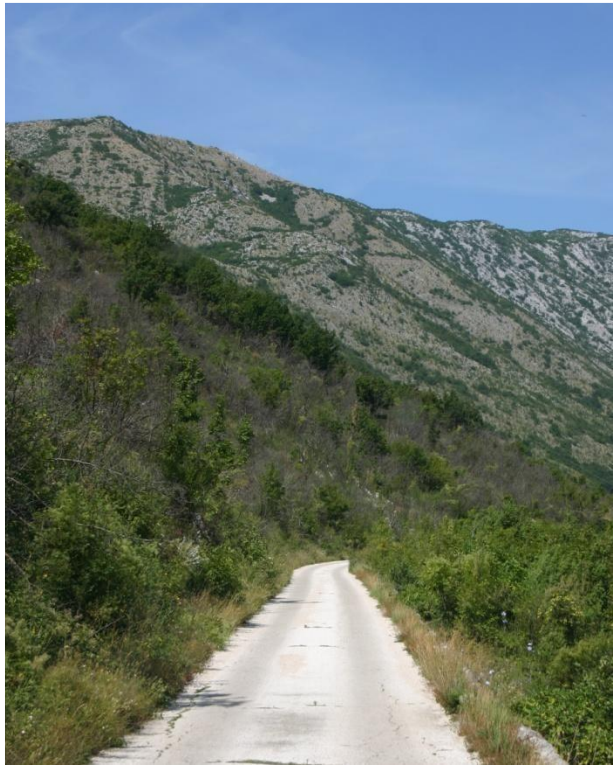
Door mijn residentie bij KAMEN ben ik een mooie ervaring rijker en het heeft me genoeg stof meegegeven voor verder onderzoek. Ik wil dieper in de culturele tegenstellingen duiken, zowel in Bosnië-Herzegovina als in Nederland. Hier in Nederland word ik immers ook geconfronteerd met die tegenstellingen. Soms heb ik het gevoel alsof ik er zowel daar als hier net niet bij hoor. Ik wil onderzoeken hoe ik verbindingen kan leggen omdat ik weet hoe het is om er soms niet bij te horen. Wat voor mij belangrijk is, is dat ik niet slechts zeg: 'doordat ik een migratie achtergrond heb, kan ik verbinden met mijn werk.' Ik wil een intrinsieke waarde vinden van wat de verbinding inhoudt en de betekenis daar van vormgeven. Daarom ga ik komend jaar terug naar Bosnië - Herzegovina om dit verder uit te zoeken..